

NAJOPASNIJI METOD

Džon Ker

Psychologist John Kerr is the author of *A Most Dangerous Method*, the exiting story of Jung, Freud ad Sabina Spielrein, with all the elements of drama. In a scientifically valid and innovative manner his book also tells about the early period of psychoanalysis. Sabina Spielreinn appears as a small voice of great integrity who was the original model for Jung's anima – the archetypal female force that men are so often oppresses by. This segment contains the forth chapter of the book.

Organska nepouzdanost žene

Moguće je da dotična osoba izjavi da je seksualna želja *strano tijelo u njenoj svijesti*, osjećanje koje misli da mrzi, ali koje u stvari ima porijeklo u njenoj prirodi. Izuzetan intenzitet sa kojim nastoji da suzbije želju (a koji služi samo da je poveća) kako bi mogla žešće i ogorčenije da odbaci misao – to su promjene koje se mogu vidjeti u histeriji. A, hronična nepouzdanost žene postaje prožeta muškarčevim etičkim negativnim vrednovanjem seksualnosti... Histerija je organska kriza organske nepouzdanosti žene.

Oto Vajninger, 1903, fraza u Frojdovim citatima

Tokom 1904–1905. godine, Jung se u Cirihiu rvao sa problemom potiskivanja, čija je realnost kao psihološkog problema ustanovljena eksperimentom riječ – asocijacija. Tokom iste te dvije godine, Sigmund Frojd se u Beču borio sa istim problemom i bio je spreman da dovrši novu smjelu kliničku sintezu u kojoj je seksualno potiskivanje ključna komponenta. Ali zbog spleta okolnosti, ličnih i profesionalnih, nije mogao slobodno da koristi svoje omiljeno biološko objašnjenje kako potiskivanje funkcioniše. Ono što je učinilo stvar komplikovanijom tokom tog perioda bilo je da je Frojd sada prvi put počeo da saznaje o važnom poslu koji je urađen u švajcarskoj bolnici, radu zbog kojeg mu je bilo još hitnije da svoju neobjavljenu kliničku teoriju stavi u štampu.

Da bismo razumjeli kako je Frojd upao u ovu nevolju, moramo se vratiti u 1897. godinu, samo godinu dana nakon što je kao prvi plod objavio svoju novu metodu *psihoanalizu*. Frojd je shvatio da je njegova etiološka teorija dječje seksualne traume, takozvana teorija zavođenja, prosto pogrešna. Razumijevanje je bilo neugodno i oslobađajuće. Otpočelo je razdoblje duboke profesionalne izolacije, ali je ono potaknulo Frojda prema novim teorijskim visinama. Profesionalno, Frojd se prosto povukao: prestao je da drži predavanja na univerzitetu gdje je bio predavač, a takođe je prestao da drži javne prezentacije na medicinskim skupovima. Tu situaciju je učinilo složenijom Frojdovo vjerovanje, koje je vjerovatno bilo tačno, da je njegov zahtjev za titulu profesora blokiran iz razloga antisemitizma. Vraćajući se korijenima, Frojd je odgovorio pridruživanjem lokalnoj sekciji *B'nai B'rith* društva, aktiviranjem u njegovim poslovima.

Izuzev povremenih predavanja *brata Frojda* na *B'nai B'rith* sekciji jedina osoba koja je stalno bila u toku sa novim pravcima Frojdovog teoretisanja bio je njegov bliski prijatelj i savjetnik Vilhelm Flis (Vilhelm Fliess). Flis je bio internist iz Berlina sa

impozantnom reputacijom terapijskog entuzijaste, koji je tada završavao svoje važne biomedicinske teorije. Dva čovjeka su se povezala nekoliko godina ranije zbog zajedničkog interesovanja za funkcionalne poremećaje nervnog sistema, a upravo je Flis sada čuo za čudesnu psihološku sintezu koju je Frojd sastavio. Već 1896. godine Frojd je shvatio da njegova klinička metoda istraživanja neurotičnih simptoma – izazivanje asocijacija i djelovanje prema potisnutoj želji ili sjećanju – izgleda takođe funkcionise djelotvorno kad se primijeni na snove. Da snovi mogu otkriti želje, posebno seksualne, u to vrijeme bila je dobro poznata klinička istina i uredno su je navodili, između ostalih Šarko, Dženet, Kraft-Ebing i Šrenk-Nocing. Ali, to se primjenjivalo samo na snove čiji je sadržaj nepogrešivo jasan, kao što je san u kojem bi muževa supruga u krevetu bila zamijenjena homoseksualnim ljubavnikom iz prošlosti. Niko još nije znao što činiti sa snovima koji su rascjepkani i naizgled besmisleni (kao što je veliki niz snova kod mnogih ljudi) osim da pretpostavi da su slučajne neurološke nezgode, koje su možda zbog lošeg varenja. Na svoje veliko zadovoljstvo, Frojdu se činilo ima metod kojim bi potencijalno mogao razumjeti ove opskurnije snove.

Tokom sljedeće tri godine, otprilike od 1897. do 1900. godine, Frojd je postepeno proširio svoje interpretativne repertoare kako bi obuhvatio, ne samo snove, već i lapsuse, pogrešne akcije, zaboravljanje imena i ono što je zvao *skrivena sjećanja* (živahna, ali u suštini lažna sjećanja iz djetinjstva). Sve te pojave postale su približno slične podsvjesnim mentalnim procesima koji određuju nastanak simptoma kod nervnih bolesnika: oni su proizvod dinamičke međuigre između želja i odbrane od tih želja, a međuigra je dala polusvjestan i polunamjeran rezultat. To je bila sinteza različitih fenomena, u kojoj su svi doprinosili istoj interpretativnoj strategiji, koja će uskoro učiniti *Frojdzam* univerzalnim pridjevom. To je bilo ono

što je Blojler imao na umu kada je 1904. godine napisao da su u *frojdovskom svijetu* otkrivene neke strune koje pokreću lutke svijesti.

Frojdovi stilistički talenti pokazaće se važnim faktorom u pridobijanju publike za njegove psihološke ideje. Dok je sastavljao svoju novu psihološku sintezu, Frojd je vršio dvostruku dužnost kao svoj najbolji predmet za posmatranje. Zapravo, postao je svoj vlastiti pacijent. Upravo je ta okolnost, koja je inače metodološki sumnjiva, tada omogućila Frojdu da usvoji uvjerljiv konvencionalni način u izvještavanju o svojim rezultatima. Budući da se teorija pozivala na želju da neko možda želi da potiskuje, Frojdu je palo u dio da otkrije upravo te aspekte svog karaktera koje druga osoba možda želi da sakrije. To je bio paradoksalni način, korišćenje svojih vlastitih osobina kao sredstva za utvrđivanje naučne objektivnosti, a takvi su stilski zahtjevi poduhvata kakav devedeset godina nakon Frojda nijedan pisac nije se usudio da ponovi. Zasigurno, u to vrijeme, bilo je nekoliko oštroumnih kritičara koji se nijesu slagali sa tim i koji su insistirali na tome da metodološki problemi koji se zahtijevaju u samoposmatranju nijesu riješeni. Međutim, daleko opštija reakcija bila je da se pronade odgovarajuća prezentacija, čak i ugodnija. Štoviše, u godinama koje dolaze mnogi će čitaoci biti uvučeni u tekst na neponovljiv način, na osnovu Frojdovog primjera i pozvani da preispitaju svoje vlastite mentalne procese.

Dok je stvarao svoju opštu psihološku sintezu, Frojd je takođe revidirao svoju koncepciju seksualnosti za koju je vjerovo da je etiološki presudna za nastanak neuroze. Prije 1897. godine, Frojd je seksualnost shvatao u suštini toksikološkim pojmom, slično poznatoj opijenosti poput kokaina ili alkohola; osim toga pretpostavio je da je ovo navodno *seksualna hemikalija* koja postaje aktivna samo u pubertetu. Ali sada, pod uticajem nekih Flisovih ideja i onih drugog berlinskog doktora i preobraćenog

seksualnog istraživača Alberta Mola, Frojd je počeo da posmatra seksualnost u razvojno-evolucionističkom smislu. Baš kao što su se značenja reprodukcije razvijala tokom evolucije, tako je, takođe, tokom individualnog razvoja seksualnost mogla poprimiti jedan, a zatim drugi oblik, dok je pojedinac napredovao od djetinjstva do zrelosti duž puta koji je za to odredila evolucija.

Međutim, problem sa ovim novim razvojnim pristupom seksualnosti bio je što je izazvao kaos kod Frojdove postojeće teorije potiskivanja. U *Studijama o histeriji* sa Brojerom, Frojd je okvirno unaprijedio zdravorazumsku verziju kako potiskivanje može funkcionisati: pacijent prirodno potiskuje i zaboravlja stvari koje smatra bolnim, sramotnim, uznemirujućim i nemoralnim. U tom kontekstu, Frojdova zdravorazumska sugestija bila je veoma radikalna. U stvari, on i Blojler tvrdili su da i sam psihološki konflikt može biti dovoljan da dovede do *raspada svijesti* koji karakteriše histeriju, a za koji se do tada pretpostavljalo da predstavlja neurološki supstrat. Sljedeće godine, u svojim radovima koji opisuju *teoriju zavođenja* Frojd se obratio tom pitanju predstavljanjem teorije potiskivanja koja se poziva na organske, kao i na psihološke faktore. To je teorija *odložene akcije*, prema kojoj sama činjenica seksualnog zlostavljanja, bez obzira koliko bolnog, nije dovoljna da izazove neurozu: to se dešava samo kada je sjećanje na to zlostavljanje ponovo probuđeno u pubertetu, tako da postaju neurogenetska. Dvostruka priroda procesa posebno je jasna u Frojdovom opisu opsesivne neuroze: ovdje se ne misli da su izvorna iskustva iz djetinjstva, tipična sa drugom iz igre, sama po sebi traumatična, tek su ih naknadna bojenja adolescentskom seksualnom energijom učinila snažnim nesvjesnim izvorima beskrajnih, često besmislenih samoprijekora koji karakterišu poremećaj kod odraslih. Ljepota teorije odložene akcije je u tome što je ponudila vjerovatne

razloge za ograničavanje opsega potencijalno patogenih sjećanja. Prema Frojdovoj logici, samo seksualna i kvazi-seksualna sjećanja mogu uvesti u igru nove seksualne energije adolescencije i stoga zahtijevaju neprekidni tok potiskivanja. Takođe, i ostali traumatični događaji mogu biti potisnuti, a da se više nikad ne aktiviraju. Nedostaje im energetske status, gledano neurološki, koji bi mogao nanijeti štetu, koja bi mogla dovesti do nervne bolesti.

Međutim, kada je Frojd shvatio stvarnost i univerzalnost seksualnih potreba djetinjstva to objašnjenje više nije funkcionisalo. Ako je dijete već seksualno biće, a to je ono što zahtijeva nova razvojna koncepcija, tada ne postoji biološki razlog zašto bi se njegova sjećanja na seksualne scene iz djetinjstva trebala iznova pojaviti u pubertetu. Niti postoji bilo kakva logična osnova za posebno razmatranje seksualnih sjećanja, za razliku od svih ostalih traumatičnih pojava. Problem možda nije očigledan običnom razumijevanju, ali je Frojd sistematski shvatio problem da je odmah razumio implikacije. Kao što je tada napisao Flisu: „Sada nemam pojma na kojem sam stajalištu, jer nijesam uspio teorijski razumjeti potiskivanje i njegovu međuigru sila... Faktor nasljedne dispozicije dobija sferu uticaja iz koje sam dao sebi zadatak da ga istjeram – u interesu osvjetljavanja neuroze.“

Upravo u tom kontekstu, u decembru 1897. godine, na jednom od periodičnih okupljanja koja su njih dvojica voljeli da zovu *Kongresima*, Flis je predložio Frojdu alternativno objašnjenje potiskivanja na osnovu vlastitih istraživanja o muškim i ženskim ciklusima. Prema Flisovim, još uvijek preliminarnim istraživanjima, kako kod muškaraca tako i kod žena, čini se da djeluju dva različita bioritma, jedan od dvadeset osam dana, ženski ciklus, i drugi od dvadeset tri dana, muški ciklus. Flisovo zanimanje za te cikluse bilo je prvenstveno fiziološko: nadao se da će iz njih moći predvidjeti vrijeme različitih bolesti,

uključujući i nervne bolesti. Ali, Flisu je palo na pamet da bi njegovo istraživanje moglo imati važne psihološke posljedice.

Flisova ideja koje se odnosi na potiskivanje sasvim je prosta. Ako su, kako sugerše njegovo istraživanje, svi organizmi u osnovi biseksualni, tokom procesa seksualnog sazrijevanja polovina urođene biseksualne dispozicije mora biti nužno potisnuta od strane druge, prije nego što zrela seksualna dispozicija može biti dostignuta. Muška životinja mora potisnuti svoju žensku stranu, a ženska svoju mušku. Pa ako je to istina, tada to sugerše da je negdje tokom evolucije uspostavljen prirodni mehanizam koji zahtijeva da adolescencija bude vrijeme ne samo polnog cvjetanja već i seksualnog potiskivanja, koje je usmjereno prema drugoj polovini izvorno biseksualne dispozicije. Dalje, to sugerše važnu razliku između seksualnih iskustava djetinjstva i odraslih osoba, jer su se scene iz djetinjstva nužno dogodile dok je urođena biseksualna dispozicija još uvijek djelovala; kao rezultat toga biće obojene ženskim i muškim seksualnim energijama. Sami ti kvaliteti čine ih problematičnim u doba puberteta i neposredno nakon njega. U suštini, biseksualna teorija spasila je teoriju odložene akcije potiskivanja i usaglasila je sa činjenicom dječje seksualnosti.

Kao prvo, Frojd nije bio impresioniran Flisovom idejom, ali što je više o njoj razmišljao postajala mu je sve prihvatljivija. U stvari, Frojd je doista postao zavidan. Poslije godinu dana, na jednom od njihovih *kongresa* Frojd je uzbuđeno govorio Flisu o tome što je on, Frojd, nedavno shvatio u vezi toga. Kada je Flis predočio Frojdu da mu je on istu stvar rekao godinu dana ranije, Frojd se oštro suprotstavio, da bi nakon toga shvatio da ga pamćenje grdno vara. Zaboravnost je naknadno zapisana kao anegdota u *Psihopatologiji svakodnevnog života*, koju je Flis pročitao u rukopisu. Malo zatim, Frojd je imao želju – san u kojem je, *pred prijateljem izložio tešku i dugo traženu teoriju biseksualnosti*. Takođe, imao je i drugi san, sada poznat kao

Neželjeni san, čije je tumačenje djelimično zavisilo od stvari koja je bila u sporu između dva neidentifikovana prijatelja, a koji je uključivao želju da jedan od njih treba da umre i ostavi onoga drugog da je posjeduje. Oba ova sna su uključena u *Tumačenje snova* koje je Flis pročitao u rukopisu.

Flis je ozbiljno počeo da brine o prvenstvu njegovog autorskog prava na pomenutu ideju. Ta zabrinutost, kombinovana sa ostalim tenzijama nagomilanim između njih dvojice tokom godina, dovela je do jedne izuzetno teške svađe na sastanku u Ahenzu (Achensee), u avgustu 1900. godine. Iz Frojdovog pisma koje je uslijedilo nakon ovog sastanka jasno je da je biseksualno objašnjenje potiskivanja bilo naročito sporno u njihovoj svađi. Neko vrijeme su njih dvojica uspijevali da nastave korespondenciju – kao internist, Flis je bio vrijedan sagovornik s obzirom na tajanstvenu, moguće tešku bolest koja je mučila Frojdu svastiku Minu Bernajs – ali poslije toga, njihov odnos nikad više nije bio isti.

Her Professor Frojd

Rezultat svađe sa Flisom bila je neobična bifurkacija (račvanje) u Frojdovoj karijeri, u ranim godinama ovog stoljeća. Nakon što je objavio svoje glavne psihološke radove, *Tumačenje snova* 1899. godine i *O snovima i psihopatologiji svakodnevnog života*, početkom 1901. godine, Frojd je ozbiljno nastavio svoju profesionalnu karijeru. U martu 1902. godine, zahvaljujući lobiranju bogatog pacijenta kod ministra obrazovanja, Frojd je konačno dobio titularno zvanje profesora na Univerzitetu u Beču. To je bila važna, zakašnjela čast. Među njegovim povlasticama bio je i novi oblik društvenog pozdravljanja, pa je od tada Frojd oslovljavan sa *Herr Professor*, a njegova supruga sa *Frau Professor*. U oktobru 1902. godine, Frojd je nastavio da drži predavanja na univerzitetskoj

medicinskoj školi, prvi put od 1898. godine. Istog mjeseca počela je sa radom grupa koja se jednom sedmično, srijedom uveče, bavila raspravom u Frojdovoj čekaonici, a koja je uključivala njega, Rudolfa Rajtlera, dvojicu internista sa novinarskim akreditivima, Vilhelma Štekela i Alfreda Adlera, i lokalnog nervnog specialistu Maksa Kahana. Prve večeri, rasprava je bila posvećena psihologiji pušenja. Frojdovi naponi da zainteresuje kolege za svoje ideje nijesu bili ograničeni samo na Beč. Na primjer, godinu dana kasnije, dao je slobodu pisanja anonimnom berlinskom recenzentu svoje knjige o snovima, a za svoju nevolju našao se u korespondenciji sa psihologom i uglednim medicinskim komentatorom Vilijemom Helpahom, koji je tada pripremao svoju vlastitu raspravu o histeriji.

Ali, ako je njegova akademska karijera, dugo u samonametnutom zastoju i sada opet tekla opet naprijed, Frojdove su publikacije bile u izuzetnom zastoju. Bio je jednako plodan kao i uvijek za svojim stolom za pisanje; jednostavno nije objavljivao rukopise. U februaru 1901. godine, završio je detaljan prikaz jednog od svojih tretmana (*slučaj Dora*), ali je odgodio da ga preda za Cinovu (Ziehen) monografsku seriju, a zatim ga je u potpunosti povukao. Nakon toga je započeo još dva rada, *Čovjekova biseksualnost*, te *Zaboravljanje i potiskivanje*, od kojih ni jedan nije ugledao svjetlost dana. Još jedan rad o psihologiji šala dovršen je u aprilu 1903. godine, ali takođe ni on nije predat za objavljivanje. Ukratko, osim obavještenja o svom metodu u Luvenfeldovom tomu početkom 1904. godine, Frojd posljednje tri godine nije objavio ni jedan novi članak.

Problem je bio biseksualno objašnjenje potiskivanja. Frojd je vjerovao što se tiče neuroze, kako je pisao Flisu, da je teorija *neophodna*. Do 1900. godine, ako ne i ranije, učinio je redovnim dijelom svih svojih tretmana. Takođe, napisao je teoriju u svim naprijed navedenim neobjavljenim rukopisima. Sve u svemu, teorija je postala kritički dio onga što je smatrao *seksualnom*

organskom osnovom svoje teorije neuroze. Zapravo, Frojd je bio više nego voljan da citira svog nekadašnjeg prijatelja, ali tu su stvari i dalje bile škakljive. Jer, Flis nije želio da ga citiraju. U stvari, Flis uopšte nije želio teoriju. Ili je barem nije želio dok je ne uspije objaviti zajedno sa ostalim idejama o biseksualnosti i bioritmovima. Međutim, na Frojdu nesreću, empirijska strana Flisove teorije uključivala je precizno dokumentovanje psiholoških posljedica ciklusa od dvadeset i tri dana (muški) i dvadeset osam dana (ženski), kod muškaraca i žena, a prikupljanje svih tih neophodnih podataka potrajalo godinama.

Zato je Frojd u godinama od 1901–1904. bio u frustrirajućem položaju, znajući gdje ide njegova klinička teorija – pravac je bio sasvim radikaln – ali je nije mogao iznositi van lokalnog kruga prijatelja i pacijenata.

Izgleda, koristio je period čekanja da učvrsti svoju personu. Uspostavio je rutinu koja će trajati decenijama koje dolaze. Tokom dana je u uredu, koji se nalazio pored njegovog stana na drugom spratu, pregledao pacijente, prestajući samo da bi prešao hodnik za ručak, a zatim otišao u šetnju prije večere. Radni dani uveče bili su rezervisani za pisanje, osim u srijedu, kada se grupa za raspravu sastajala u njegovoj čekaonici, te petkom kada je držao predavanja. Subotom, Frojd se sastajao sa trojicom dugogodišnjih prijatelja radi igranja taroka na B'nai i B'rith sesiji. Nedjeljom je održavao korespondenciju. Njegova supruga Marta Bernajs i njena sestra Mina sređivale su domaćinstvo u Frojdovom odsustvu. Sve je bilo uređeno tako da ga ne bi uznemiravali u radu, a djeca su morala biti prisutna za vrijeme obroka i drugih porodičnih okupljanja – a, o poslu i psihoanalizi nije se raspravljalo.

O Frojdovoj samoprezentaciji u to vrijeme govore gotovi svi koji su ga poznavali. Fizički, bio je samo prosječne tjelesne građe, ako ne i niže, a u njegovom maniru bilo je nešto meko, sudržano, gotovo žensko. Nije bio čovjek koji vlada gomilom, a

u kafeima koji su bilo tako podesni za bečki društveni život nije se osjećao kao kod kuće. A, na mjestima na kojima mu je bilo ugodno Frojd je odavao utisak koji je bio izuzetan i postojan, a licem u lice odjednom je postajao srdačan, ljubazan, razuman, dobro načitan, tolerantan i gotovo očaravajuće artikulisan. Bio je jednako izvanredan kao slušalac, pa je posjedovao izvanrednu sposobnost da pripremi promišljeni sistematski odgovor na licu mjesta. Štoviše, pošto je bio ogrezao u literaturu, u kulturnu istoriju i svaku drugu temu koju ste željeli da pomenete u konverzaciji, bilo je malo toga što Frojd nije mogao na neki način povezati sa svojim teorijama – i *vice versa*. Kao istraživač Frojd je bio vrlo uporan kod pacijenata, ali nije patio ako im nije bilo bolje. Sa novim kolegama imao je određenu vještinu da lično otkrivanje djeluje kao nova vrsta ugodnog i u osnovi kolaborativnog intelektualnog napora, tačnije, kao da je sve to toliko interesantno, kako se zakoni psihe stalno odigravaju čak kod muškaraca i dama kao što smo mi.

Jedna anegdota ovdje može pomoći. U jesen 1904. godine, Bruno Gec (Bruno Goetz), mladi pjesnik i student na Univerzitetu u Beču, savjetovao se sa Frojdom u vezi stalnih glavobolja. Frojd je uzeo kratku istoriju – Gec je potrošio ono malo novca što je imao na knjige – a zatim uključio mladića u dugu diskusiju o savremenim piscima. Poslije jednog sata, Frojd je najavio da piše recept za glavobolje i nakon što ga je zapečatio u kovertu poslao je Geca na put, sa upozorenjem da psihoanaliza možda nije dobra za poeziju. Kada se Gec dohvatio ulice otvorio je kovertu i našao oboje, Frojdovu procjenu i svoj lijek. Glavobolje nijesu bile zbog neuroze već zbog gladi, a Frojd je priložio novac Gecu da kupi nekoliko dobrih obroka.

Istorija će uskoro od ovog čovjeka zahtijevati da zna kako da bude *Frojd* – a, s obzirom na radikalno tešku prirodu tog zadatka, Herr Professor iz Berggasse 19 pronašao je dobar način da to učini, kao i svaki drugi.

Pol i karakter

Od početka 1904. godine situacija između Frojda i Flisa postala je znatno složenija, iako Flis još nije bio svjestan u čemu su komplikacije. Njih dvojica imali su pristojan sastanak za vrijeme uskrsa 1903. godine, na Frojdovom domaćem terenu u Beču. Ali, od tog njihovog sastanka pojavile su se dvije nove knjige, jedna Hermana Svobode, a druga Ota Vajningera. Oba autora bili su Bečlijci, oba su pisali o biseksualnosti i oba su lično poznavali Frojda. Od te dvije knjige ona Ota Vajningera daleko je značajnija. Pod naslovom *Pol i karakter* pojavila se sredinom 1903. godine, uz malo javne pažnje. Zatim je u oktobru 1903. godine Vajninger, filosof koji se preobratio u neurološki tabor, počinio samoubistvo. Bečke novine prihvatile su priču – mladi genije umire od vlastite ruke – a, sa dodatnim publicitetom prodaja knjige počinje da raste u nebo.

Pol i karakter bila je izuzetno čitana knjiga iako je krajnje razočaravajuća. Polazeći od biološke premise da je seksualnost inherentna svim živim bićima, Vajninger je pokušao da objasni čovjekov karakter na osnovu međusobne pomiješanosti muških i ženskih komponenti. Prema njegovom mišljenju, svi pojedinci mogu biti raspoređeni duž hipotetičkog kontinuumu x djelova muškosti i y djelova ženstvenosti, sa povećanjem jedne komponente uvijek se smanjuje druga. Tim se ključem može objasniti veliki broj zbunjujućih psiholoških fenomena. Tako na primjer, seksualna privlačnost, naizgled tako tajanstven proces, može se objasniti u smislu komplementarnih srazmjera $\frac{3}{4}$ ženstveni muškarac privučen je od $\frac{3}{4}$ muškosti žene, i tako dalje. Slično tome, fenomenologija neuroze može se objasniti uspostavljanjem loše mješavine muških i ženskih elemenata, što rezultira neuspjelim pokušajima suzbijanja seksualne želje.

Međutim, da bi njegova hipotetička karakterologija funkcionisala, Vajninger je morao doći do idealnih tipova muškosti i ženstvenosti, budući da prema njegovoj definiciji problema oni nijesu više identični sa posmatranim polom. Ovdje njegova teza postaje pretjerana. Muškost se izjednačava sa moćima intelektualnog razlikovanja i pamćenja, moralom, voljom i religijom, pravom ljubavi, genijem i, konačno, sa arijevskom rasom. Ženstvenost se izjednačava sa lakomišljenošću i zaboravnošću, amoralom, impulsivnošću i nereligioznošću, seksualnom željom, histerijom i, što je predvidljivo, judaizmom. Iako Vajninger konačno zaključuje sa izmirujućom šemom, prema kojoj se žene i Jevreji mogu uzdići čak kao muškarci i Arijevci kad se pomire sa svojom biseksualnom prirodom, većina od 472 stranice njegove knjige bliska je sa postavljanjem osnovne razlike, sa jednim brojem usput nezaboravnih aforizama.

Postoji jedan problem sa ovom izopačeno fascinantnom knjigom. Doktrina o biseksualnosti, uključujući zakon o seksualnoj privlačnosti i objašnjenje potiskivanja i histerije izvedenim iz njega, nijesu tačno govoreći Vajningerovo intelektualno vlasništvo. Te ideje su umotvorine Vilhelma Flisa. Međutim, nigdje se se u Vajningerovoj knjizi ne pominje Flisovo ime.

Sa svoje strane, Frojd nije bio sasvim zaljubljen u Vajningerov opis potiskivanja – *organsku nepouzdanost žene* – čak iako je bio vrlo blizak njegovom. Ali, što je vrlo pohvalno, Vajninger ga je više puta citirao u poglavlju o histeriji, zajedno sa Blojlerom, Dženetom, i Forelovim glavnim saradnikom Oskarom Fogtom. Frojd je zato bio kulturni brinući se da se njegovo vlastito mišljenje o knjizi – *književnoj bombi intelektualnog anarhiste* – pojavi pod sakrivenom atribucijom u Vilhelm Štekelovom novinskom pregledu.

Zvanični psihijatar

U aprilu 1904. godine, dogodilo se nešto što je razbilo blokadu neobjavljenih radova koji su se nalazili na Frojdovom pisaćem stolu te okončalo Frojdov odnos sa Flisom, jednom zauvijek. Pojavio se Eugen Blojlerov prikaz Luvenfeldove knjige. Pregled sadrži posebne pohvale za Frojdova psihološka gledišta. Do tada, Frojdu povoljna ocjena nije bila nepoznata, ali je ta ocjena dolazila od strane redovnog profesora psihijatrije na Univerzitetu u Cirihi. Frojd je odlučio da iskoristi trenutak. On i njegova mala grupa sveštenika srijedom uveče pokrenut će vlastiti časopis, pa će zatražiti Flisovo učestvovanje, a uz prestiž ciriške katedre kao mamcem, Flis će to jedva moći da odbije. Frojd je 26. aprila 1904. godine pisao svom bivšem prijatelju da grupa njegovih *sljedbenika* planira novi časopis:

„Oni će tražiti od vas da sarađujete i anticipirajući ih zamolio bih vas da im ne otkazete svoje ime i saradnju. Vjeruju da je pravo vrijeme, jer se svuda znaci slaganja sa mojim gledištima uvećavaju. Nedavno sam pronašao čudesno priznanje mojem gledištu u prikazu knjige u *Münchener medizinische Wochenschrift* (Minhenski medicinski nedjeljnik) od zvaničnog psihijatra Blojlera u Cirihi. Zamislite, redovni profesor psihijatrije i moje +++ studije o histeriji i snovima koji su do sada bile obilježene kao odvratne. (+++ Ismijava običaj slikanja tri krsta na seoskim kućama da bi se otjerao đavo).“

Ali, čim je Frojd zaigrao svoj adut on je zalupao ostatkom ruke. Već u sljedećem pasusu svog pisma tražio je od Flisa da primi kopiju nove knjige Hermana Svobode o bioritmovima. O knjzi Frojd je napisao: „Ja sam u više pogleda njen intelektualni začetnik, iako ne želim da budem njen autor.“

Flis je već znao da je Svobodina knjiga, koja takođe sadrži polne cikluse, pogrešna verzija njegovih vlastitih teorija.

Odmah je odgovorio da je sa *žaljenjem* primijetio da je Frojd na neki način bio uključen u nastanak knjige. Ali, to nije bilo ništa u poređenju sa onom što se nakon toga dogodilo. Dva mjeseca kasnije, Flis je imao priliku da pročita novi bestseller *Pol i karakter*. Na svoje zaprepašćenje iz pasusa u njoj vidio je da su Vajninger i Svoboda bliski prijatelji. Na svoje daljnje zaprepašćenje, takođe je vidio da ona sadrži njegovu vlastitu teoriju o biseksualnosti, uključujući i objašnjenje potiskivanja, te na svoje potpuno zaprepašćenje, shvatio je da je između Svobode i Vajningera ukradena suština njegove vlastite neobjavljene teorije. Flis je bio ogorčen.

Flis se sredinom jula 1904. godine zaputio u Beč. Frojd koji je otišao na odmor dvije sedmice ranije nego obično nije bio tamo da ga pozdravi. Bez neke alternative, Flis je konačno pisao Frojdu 20. jula, optužujući ga da je bio kanal za Vajningerovu krađu. Frojd je odgovorio 23. jula, u vezi sa tim „sve što o tome znam: Svoboda nije moj učenik, već je bio pacijent; biseksualnost se iznenada pojavila u njegovom liječenju kao što se to uvijek događa; Svoboda je tu ideju pomenuo Vajningeru kada je pronašao pismo koje raspravlja o seksualnim problemima – pri čemu se Vajninger lupio rukom po čelu i požurio kući da napiše svoju knjigu. Svakako, Frojd je pomogao Svobodi da pronađe izdavača, ali to je bilo samo dobro djelo u mračnom svijetu i nije imalo nikakve veze sa Vajningerom, za koga Frojd uopšte nije priznao da ga poznaje. Ostavljajući po strani to neobično žaljenje, Frojd nastavlja da kazuje da je upravo završio novo djelo *Tri eseja o teoriji seksualnosti*, u kojem će on koliko je to moguće pokušati da izbjegne temu biseksualnosti, iako se ona na nekoliko mjesta mora pojaviti kako Flis želi da ga citiraju?

Zatim je Flis posjetio njihovog zajedničkog prijatelja Oskara Ria. Tu je pronašao barem dio istine: što god, Frojd se nije samo sastao sa Vajningerom već je i pročitao rani nacrt Vajningerovog

rukopisa. Doista, ispostavilo se da su njih dvojica posebno raspravljali o Vajningerovom poglavlju o histeriji, koje je napisao kako bi zadobio Frojduv naklonost. Frojd je poglavlje očito smatrao izopačenim i nezadovoljavajućim, pa je kasnije tvrdio da je od Vajningera tražio da ga ne objavljuje. Međutim, ostavimo tu sitnicu po strani, Frojdovo ponašanje bilo je očito neodbranljivo. Flis je sada ponovo pisao Frojdu, koji je ovaj put morao priznati svoju ulogu. Međutim, još je našao prostora da drži predavanje Flisu da se ta ideja ne može *patentirati* i da insistira „da je šteta koju vam je učinio Vajninger veoma slaba, jer niko neće ozbiljno shvatiti djelo lošeg kvaliteta.“ („Djelo lošeg kvaliteta“ ubrzo je postalo međunarodni bestseller i biće prevedeno na šesnaest stranih jezika). Međutim, na kraju pisma Frojd je iznenada požurio:

„Vjerujem da ćete i dalje biti tako ljubazni da mi pomognete da izađem iz ove moje sadašnje neprilike, čitajući napomene o biseksualnosti u dokazima mojih tek završenih *Tri eseja o teoriji seksualnosti* i promijeniti ih prema svom nahođenju. Bilo bi lakše odgoditi objavljivanje dok vi vašu biologiju ne izložite javnosti. Pa, ne znam kad će to biti. Teško da ćete požuriti zbog mene. U međuvremenu, ne mogu ništa raditi niti završiti (knjigu) o šalama, koja se u presudnoj tački temelji na teoriji o biseksualnosti.

Molim vas da odgovorite na ‘ovo’.“

Žurba je bila tu, ali sada je došlo do užasnih komplikacija. Hoće li Flis izaći u javnost sa svojim istraživanjima? Prošlo je više od šest godina od posljednje Frojdove publikacije o histeriji, a u međuvremenu potpuno je promijenio svoju koncepciju libida. Ali, Frojd je i dalje vjerovao da je libido i njegovo potiskivanje ključ za razumijevanje svih mentalnih bolesti; doista, čitava poenta *Tri eseja o teoriji seksualnosti* je da postavi seksualno-razvojnu skelu za Frojduv revidiranu teoriju neuroze. Ne može biti govora – imamo njegove ponovljene

eksplicitne izjave o tome u pismima Flisu – pa je Frojd do sada razmišljao čineći biseksualnu teoriju potiskivanja glavnim dijelom te nove sinteze. Međutim, od jula 1904. godine, u izostanku bilo kakvog potvrđivanja bijesnog Flisa, upravo taj pravac akcije bio je nepametan. Jer, da je sada Frojd ušao u štampu sa tom teorijom, a Flis javno objavio optužbe o plagijatu, pronicljivom čitaocu lako bi postalo jasno koliko je Frojd pomogao Svobodi i Vajningeru. Dakle, Frojdova bi se teorija rodila u skandalu, pa bi mu bilo mnogo teže da dobije priliku da govori o svojim zaslugama.

Raširen i pogrešan utisak

Dok se Frojd odmarao u Italiji i Grčkoj, u avgustu 1904. godine, i razmišljao kako da dopuni svoje rukopise, Sabina je primljena na kliniku Burghelcli, usred delirijuma. Već je bila započela prepiska između Frojda i upravnika klinike Burghelcli, Eugena Blojlera, a u vrijeme kada se Frojd vratio u Beč krajem septembra, Blojler je dozvolio Jungu da započne testiranje *psihoanalize* na mladoj ruskoj pacijentkinji. Bez sumnje, Blojler je Frojda obavijestio o testu. Blojler i Jung su pretpostavili da je opis koji je Frojd objavio u Luvenfeldovoj knjizi manje-više adekvatan za njihove potrebe. Ali, u skladu sa Frojdovim uvjerenjima, Luvenfeldov izvještaj nije bio dovoljan, jer nije uključivao pravila tumačenja. Sabina je bila tek prva pacijentkinja koja je psihoanalizirana izvan Beča; slični pokušaji ponavljanja Frojdovih i Blojlerovih pronalazaka redovno su vršeni u posljednjih nekoliko godina, sa sumnjivim rezultatima. Ali, kao pacijent sa evidencijom u Cirihi, gdje joj je redovni profesor psihijatrije bio naklonjen, Sabina je bila neobično važna.

Frojd je odlučio da se zaštititi. Zakazao je predavanje *O psihoterapiji* koje će se održati u *Bečkom društvu ljekara*.

Razgovor, koji je obavljen 12. decembra 1904. godine, predstavljao je prvi Frojdov nastup pred profesionalnim tijelom za osam godina. Bilo je to lirsko, ali konačno izbjegavajuće predavanje. Frojd je na početku napomenuo da njegova tehnika još nije saopštena na takav način koji bi „medicinskim čitaocima pružio... neophodna uputstva koja bi im omogućila da u cjelosti provedu terapiju“. Nažalost, ovdje je mogao samo nagovijestiti svoj metod. U stvari, sve što je saopštio o metodu bilo je da obuhvata re-edukaciju u prevazilaženju unutrašnjih otpora seksualnosti. Pa ipak, Frojd je svoj neuspjeh u izvještavanju uspio da pretvori u liniju odbrane:

„Čini mi se da među mojim kolegama vlada raširen i pogrešan utisak da je tehnika traženja porijekla bolesti i uklanjanje njenih manifestacija na taj način laka, koja se može izvoditi takoreći na brzu ruku. Zaključujem to iz činjenice da me niko od svih ljudi koji pokazuju interesovanje za moju terapiju nikad nije pitao kako zapravo to radim... Opet, s vremena na vrijeme se začudim kad čujem da je na nekom bolničkom odjeljenju mladi (njem. – jung) asistent od svog šefa dobio zadatak da sprovede psihoanalizu na histeričnom pacijentu. Siguran sam da mu neće biti dozvoljeno da ispita uklonjeni tumor dok svoje šefove ne uvjeri da je upoznat sa histološkom tehnikom.“

Zapravo, to je bila Frojdova ocjena prvog kruga Sabininog liječenja u Jungovim rukama. Budući da tačno ne znamo što je Blojler saopštio Frojdu o Jungovom *test slučaja*, ne znamo zašto je Frojd baš odabrao da odbaci mogućnost da *mladi asistent* može obaviti posao vrijedan pohvale.

Vrijedno je na trenutak zastati da se razmotre implikacije Frojdovog stava. Izumio je novi postupak, proveo je skoro deset godina radeći sa njim i u najmanju ruku imao mogućnost da uči na svojim greškama. Zato je bilo sasvim razumljivo da Frojd povjeruje da niko drugi sem njega ne može prepoznati vrijednost svih suptilnosti koje su uključene. I,

podrazumijevalo je da znači da niko drugi nije sasvim u poziciji da tačno provjeri kako metod dobro funkcioniše. Međutim, upravo je ta situacija strahovito sumnjiva sa naučnog gledišta. U nauci, svaka predložena metoda mora biti izražena u formalnim terminima. Svakako, kao i kod Frojdovog primjera *histološke tehnike* postupak može biti težak za učenje, a njegovo potpuno usvajanje može zahtijevati znatnu obuku. Štoviše, postoje neki naučni postupci koji su tako izuzetno teški da ih je vrlo malo ljudi ikad u potpunosti savladalo. Ipak, metod mora biti sposoban za formalizaciju, barem u principu. Drugačije rečeno, mora biti sposoban da bude stavljen u priručnik, čak iako se svi slažu da priručnik nije sasvim adekvatan. Metod koji se ne može formalizovati sličan je pronalasku koji se ne može ponoviti. Koliko god bio zanimljiv nije naučan.

Frojd je bio sasvim svjestan ovog zahtjeva. Ali, takođe, bili su i njegovi savremenici. Vili Helpah, sa kojim se Frojd još uvijek dopisivao, dvije godine kasnije je postavio to pitanje kao osnov za svoj komentar: „Iako se može prepoznati da nam psihoanaliza u rukama svog izumitelja domišljato i plodno rasvjetljava neke nejasne odnose, liječenju nedostaju najvažniji elementi da bi postala ‘metoda’, i kao takva pokazala se boljom ili čak podesnijom od staromodnog simpatetičkog posmatranja.“ Ukratko, ako je Frojd jedina osoba koja može to učiniti, psihoanalizi je suđeno da ostane interesantna zanimljivost. Najbolji način da odgovori na ovu kritiku bio je da objavi priručnik koji uključuje pravila tumačenja. Ipak, Frojd je i dalje namjeravao da baš to učini. U međuvremenu, međutim, bio je zadovoljan da zauzme stav kao pred Društvom ljekara, da je za sada jedini način da se nauči taj metod kroz direktnu ličnu pouku direktno od njega.

Nova doktrina mentalne bolesti

Iako se moja priča odnosi na razvoj intelektualne osovine između Ciriha i Beča, bio bih lakomislen kad bih podsticao utisak da se samo u ta dva grada obavljao važan posao napredovanja u razumijevanju i liječenju mentalnih poremećaja. Bilo je suprotno, došlo je do međunarodne eksplozije interesovanja za te teme. U samoj Švajcarskoj Ludvig Frank, Demung Becola, Rodžer Vitoz, Artur Matman i Pol Dibua samostalno su razvili svoje jedinstvene metode liječenja. Slično tome, u Americi Boris Sidiz, Morton Prins, Džejms Džekson Patnam i ostali, eksperimentisali su sa različitim načinima ublažavanja mentalnih bolesti. Opšte interesovanje bilo je toliko da je na međunarodnoj izložbi u Sent Luisu u septembru 1904. godine postojao poseban odjel posvećen psihopatologiji. Adolf Majer, švajcarski iseljenik koga je obučavao Forel predsjedavao je događajem; Morton Prins i Pjer Dženet bili su gostujući predavači.

Medicinsko mišljenje daleko je odmaklo od dana kada je Šarko povezao histeriju sa artritismom, na osnovu toga što su oboje nasljedni i oboje uključuju bolne grčeve, i kada je Paul Julius Mebijus, berlinski profesor elektroterapije, mogao dati doprinos insistirajući na tome da histerični napad uključuje *ideju*. Mnogim pronicljivim ljudima postalo je jasno da je put za dalji napredak u razumijevanju histerije i drugih mentalnih bolesti kroz psihologiju. To je, pak, značilo razjašnjenje odnosa psihičkih faktora sa organskom podlogom nervnog sistema.

Prema tome, u to vrijeme je postojalo mnoštvo radova, svaki je napredovao u novu sintezu. Oto Gros, asistent na Krepelinovoj klinici i sin Hansa Grosa oca savremene kriminologije, 1902. godine, objavio je značajno djelo *Die zerebrale Sekundarfunction* (*Sekundarna funkcija mozga*). U

njemu je ujedinio uvide anatoma velikog mozga Karla Vernikea sa onim Krepelina, Frojda i Dženeta, da bi došao do nove psihologije kliničkih tipova. U Berlinu se 1904. godine pojavila Dibuaova opsežna rasprava *Les Psychonévroses et Leur Traitement Morale (Psihoneuroze i njihovo moralno liječenje)*. Prvih devetnaest poglavlja posvećeno je istoriji evolucije savremenog razumijevanja mentalnih bolesti, dok je posljednjih šesnaest posvećeno liječenju pojedinih nervnih simptoma, kao što su poremećaji spavanja, intestinalni (stomačni) problemi, traumatični događaji i slično. (Dibua je imao dva mišljenja o seksualnom istraživanju. S jedne strane, tvrdio je „da kod onih koji nemaju seksualni poremećaj postoji vrlo malo ‘nervoze’, i da je od posebne važnosti da vam se pacijent povjeri.“ S druge strane, kritikovao je one ljekare „koji izgleda uživaju u lascivnom zadovoljstvu...postavljanjem indiskretnih pitanja svojim pacijentima“). Početkom 1905. godine, August Forel balansirao je u opsežnom radu *Seksualno pitanje*, koji se kretao od pojedinosti o jednoćeliskoj reprodukciji zaključno sa pločicama u boji, kroz ulogu erotske privlačnosti u hipnozi, do potrebne reforme savremenih seksualnih vježbi da bijela rasa ne bi bila pobijedena od žute.

Ukratko, to je bilo vrijeme koje se činilo da vapi za velikim sintezama – i genijima koji su ih mogli pružiti. Poziv se čuo posvuda. U aprilu 1905. godine, mladić po imenu Oto Rank tražio je od svog interniste Alfreda Adlera da mu pozajmi tu interesantnu knjigu o tumačenju snova. Do avgusta, lično se upoznao sa autorom knjige. A, do kraja 1905. godine, podnio je ne manje od tri rukopisa da ih Frojd ocijeni. Prvi rukopis, kratak i ličan, bio je ponovna analiza jednog od Frojdovih snova, suprotno od onoga što je Frojd napisao, tvrdio je Rank, nije želio da ga sinovi nadmaše. Drugi je bio studija *Umjetnik*, koja je objavljena dvije godine kasnije, bez dijela o biseksualnosti. A treći, nikad objavljen, zvao se *Sušтина judaizma*. U tom djelu,

mješavini Vajningera, Frojda i Ničea, Rank zagovara da je „suština jevrejstva“ njegovo „naglašavanje drevne seksualnosti“, crte koja u vrijeme seksualnog potiskivanja kvalifikuje jevreje da budu „liječnici“ čovječanstva.

U tom kontekstu treba razumjeti Frojdove tri publikacije iz 1905. godine. Prva koja se pojavila početkom godine zvala se *Šala i njen odnos sa nesvjesnim*. U njoj, slijedeći psihologiju iz knjige o snovima i neke od njenih termina (*vic* za razliku od *snova*) Frojd je uputio svoje čitaoce na neprevodivo putovanje humora *fin de siècle* (fr. – kraj vijeka), sa nekoliko jevrejskih šala koje su pridodate.

Skoro istovremeno sa knjigom o šalama objavljena su *Tri eseja o teoriji seksualnosti*. U prvom eseju Frojd analizira literaturu o seksualnoj devijaciji, trudeći se da pokaže da raznolikost pojava, čini se, zahtijeva ideju sastavnih djelova instinkata, a završava radikalnom tvrdnjom da neurotični simptomi uključuju slične perverzne komponente koje održavaju potiskivanje. U drugom eseju, Frojd ispituje funkcionisanje komponenti seksualnih nagona u djetinjstvu; naglasak je na tome da se pokaže kako kroz različite kombinacije konstitutivnog nasljeđa i dječjeg iskustva neke od tih komponenti mogu ojačati do te mjere da mogu poslužiti kao rudimentarna organska osnova za perverzne aktivnosti ili neurotične simptome kod odraslih. U trećem eseju, raspravlja se o preobražaju u pubertetu. Kod zdravih, sve infantilne komponente okupljene su oko jednog (genitalnog) cilja koji je fokusiran na pojedini (heteroseksualni) objekat. Međutim, tamo gdje je put do seksualnog ponašanja odraslih iz bilo kojeg razloga blokiran, porast libida u to vrijeme teći će nazad u stare infantilne kanale, a rezultat će biti perverzija ili neuroza.

U pogledu pojedinih elemenata Frojdove slike libidalnog razvoja, bilo je malo toga o čemu se u jednom ili drugom obliku već nije raspravljalo u literaturi, uključujući i dječju seksualnost.

Jedina ideja koja je doista nova bila je tvrdnja da neurotični simptomi uvijek uključuju potisnutu infantilnu *perverziju*. Ipak, Frojd o tome nije iznio apsolutno nikakve podatke. Tada je u literaturi o čovjekovoj seksualnosti bilo važno predstaviti opsežan materijal o slučaju na način dokumentovanja svojih argumenata. Kraft-Ebing, Mol, Havelok Elis i Šrenk-Nocing svi su to uradili; Kraft-Ebingovi brojni slučajevi popeli su se bukvalno na stotine. Frojd je samo rekao da to potvrđuje njegovo iskustvo sa psihoanalizom „posljednjih deset godina“. Ukratko, centralna teza knjige zavisi od neke vrste ogromne mjenice.

Ali, ako je Frojd sakrio psihoanalitičke podatke koji bi dali težinu njegovoj shemi, još uvijek je bilo sasvim jasno u kom pravcu je krenuo. Jer, u središnjem eseju o dječjoj seksualnosti pažljivo je postavio temelj za reinterpretaciju svih uobičajenih neurotičnih bolesti. Amnezija, problemi sa varenjem, eureza, *globus hystericus*, čak i intelektualni premor – svi se ti simptomi pominju kao jedan ili drugi aspekt infantilnog seksualnog života. Zapravo, gotovo bi se moglo reći da je jedina česta neurološka bolest koju je Frojd propustio da protumači u infantilnim terminima bilo *iskrivljenje kičme*, ali iznenađujuće, i to je bilo tu; i to je bilo povezano u Frojdovoj shemi sa dječjim seksualnim uzbuđenjem za vrijeme nekog snažnog fizičkog kretanja, poput ljuljanja na ljuljašci. Budući da neurotičari više nijesu tipično prisutni sa takvim glavnim oboljenjima, ovaj aspekt Frojdove prezentacije ima tendenciju da bude izgubljen za savremenog čitaoca; pasusi su tu, čovjek ih primjećuje, a da ih baš ne prihvata. Međutim, u to vrijeme, bilo je uobičajeno da se nervni bolesnici vezuju za pojedinačnu bolest, a tekstovi poput Dibuaovog bili su uređeni shodno tome. Dakle, ono što je Frojd tvrdio – da se posebna seksualna analogija može redovno prepoznati iza svakog simptoma – punom snagom profesionalnom čitaocu će privući pažnju.

Ipak, uprkos njihovoj prekomjernoj posebnosti, Frojdove tvrdnje su rezultirale velikim, zapravo presudnim, teorijskim napretkom. Daleko od toga da su samo još jedan naučni prikaz na rastućem polju seksualnih studija, *Tri eseja o teoriji seksualnosti* su zapravo kostur za ono što će postati punopravna teorija emcionalnog razvoja, podesna za upotrebu u ambulantnoj psihologiji. Ništa poput toga ranije nije postojalo. Postojale su teorije dječjeg razvoja, ali te teorije nijesu mnogo pomogle kliničaru, jer čim se uđe u pitanje mentalnog poremećaja, kako god se mogao konceptualizovati taj termin, nije postojao jasan način razlikovanja onoga što se nalazi u granicama normale i onoga što je već manifestacija procesa bolesti.

Ovdje KraftEbing daje odgovarajuće poređenje. Suprotno onome što se može očekivati KraftEbing imao je sasvim sofisticirano razumijevanje ljudi koje je proučavao. Pisao je kako *kroz prenos udruženih ideja* seksualna atrakcija dijelom tijela može preći na fetiš. Znao je da seksualni čin može zavisiti od *intervencije fantazije*, pri čemu bi stvarni heteroseksualni partner mogao biti zamijenjen homoseksualnim. Znao je da seksualno osjećanje može biti *potisnuto*, ostavljajući za sobom samo naizgled perverznu ideju. Znao je da izvjesne *fantazije* proističu iz *rane mladosti* i da ne dovode do zadovoljenja ako se personifikuju, „jer čitava stvar uglavnom pripada području imaginacije“. Znao je da mazohistička fantazija može biti *latentna*, a ipak ostati *nesvjesni motiv* iza fetiša. Dosta je znao o infantilnoj masturbaciji *erogenih zona* (uključujući anus), seksualnom značaju dojenja, ulozi srama, gađenja i moralne edukacije u inhbiranju libida.

To što Kraft-Ebing nije znao bilo je gdje da povuče granicu između zdravlja i bolesti. Više je puta u svojim istorijama slučajeva pratio razvoj perverzne tendencije još od djetinjstva, pa čak i opisao njegovu prvu operaciju u odnosu na drugog

člana porodice – a zatim se povukao i obilježio infantilno iskustvo kao ranu manifestaciju nasljedne degeneracije koja će dobiti pun zamah u zreloj dobi. Stoga, svi ti vrlo relevantni psihološki uvidi nijesu uspjeli da dovedu negdje teorijski, niti su ponudili bilo kakav terapijski uticaj izvan uspostavljanja dijagnoze. Opažanja su bila sveprisutna, ali je stvar ostala zagonetna.

U stvari, Frojd je našao rješenje revidirajući granicu između normalnog stanja i bolesti. U ranom djetinjstvu perverzije su norma; po sebi ne slute ni zdravlje ni bolest. Tek kad se doda neka kombinacija faktora, uključujući konstituciju, rano iskustvo i mogućnost odraslih, infantilni impuls postaje osnov za poremećaj kod odraslih. To je jedan neumoljiv argument koji čini sve muškarce i žene potencijalno izopačenom osobom i/ili neurotikom, ali je klinički vrlo moćan jer kliničar zna što da traži; ne neku tajanstvenu nasljednu degeneraciju koja se ponovo čita iz djetinjstva, nego inače normalno dječje iskustvo koje će imati sličnost sa ponašanjem odraslih (ili u slučaju neuroze, sa potisnutom fantazijom odrasle osobe). Štoviše, prebacio je teret simptoma na pacijenta. Više se ne opravdava nekim neizlječivim nasljednim teretom, pacijentu se može reći da je kao dijete, on ili ona, želio ovo ili ono, a kao odrasla osoba želi pobjeći nazad do te (seksualne) želje.

Ženski kompleks

Frojdova knjiga ima i druge zasluge, najvažnija je njen stil. Oslobođena je svih primjedbi o temama kao što su degeneracija ili inferiorne rase; stoga privlači predivnim kosmopolitskim i, u suštini, savremenim karakterom. U stvari, Frojd je pokazao da se može ući u naučnu raspravu o takvim temama kao što je polna konstitucija bez opterećivanja uobičajenim razlikama koje se prave između bijelaca i crnaca, Jevreja i Arijevaca,

Evropljana i Azijata. Osim što je doprinos učtivosti, Frojdovo izostavljanje ovih uobičajenih tema predstavlja samo po sebi teorijski napredak. Tada je rasa predstavljala značajan izvor naučne mistifikacije. Sve dok je neurološka i psihijatrijska teorija obezbjeđivala mjesto za rasne razlike kao važno biološko razmatranje, napredak u razumijevanju mentalnih bolesti bio je usporen. Ali takođe, Frojdova prezentacija bila je oslobođena moralizacije, straha i sentimentalnosti, za koje su ostali pisci mislili da su stilski nužni kada se piše o seksu. Seksualnost je bila prihvaćena stilska tema već više od dvadeset godina, ali je Frojd uspio da unese novi ton u raspravu.

Međutim, sve značajne vrline Frojdovog stila nijesu bile dovoljne da prenesu Frojdov argument, barem ne što se tiče osoblja na klinici Burghelcli. Kamen spoticanja nije bilo postojanje seksualnih kompleksa – to je sada prihvaćeno kao turizam u Cirihi – već Frojdova konkretna tvrdnja da iza svakog simptoma leži potisnuta infantilna seksualna tendencija. Novi asistent, Karl Abraham, bio je toliko ravnodušan da je upravo ignorisao rad, umjesto da je nastavio da istražuje seksualne traume kod histerika i *dementia praecox* pacijenata. To je uradio i Riklin. Eugen Blojler je počeo poblje da osmatra svog mlađeg sina Manfreda, ali nije bio uvjeren.

Međutim, Karl Jung je uradio pravu stvar. U aprilu 1905. godine, u medicinskom časopisu objavio je recenziju Helpahove nove knjige o histeriji. Bio je kritičan prema Helpahovoj osnovnoj tezi, da histerični mehanizam pokazuje uticaj klasnih i kulturnih faktora, iako je pozitivno prepoznao podršku koju je Helpah dao Frojdu. Zatim u junu, Jung je preuzeo novoostvorenu ambulantnu kliniku i pokušao svoj drugi poznati test psihoanalize. Taj drugi slučaj uključivao je ženu koja je patila od nesаницe i opsesivnog razmišljanja o smrti. Njegov opis liječenja trebao je služiti kadidatima početnicima na analitičkim institutima. Žena se neugodno vrpjila na stolici; postićena je;

tvrdi da će to samo pogoršati stanje; skače i počinje da odlazi; *sa blagom silom* Jung je natjerao da sjedne; *tu je dugačka rasprava o upotrebi i svrsi moje metode*; konačno, nova ideja dolazi u njenu glavu ali je previše *glupa* da je saopšti doktoru; slijedi duga debata; a zatim usred protesta da je ovo njena posljednja sesija počinje da iznosi neke prolazne misli koje su slučajno uključivale kako je došla do svog znanja o seksualnosti.

Zanimljiviji od slučaja bio je Jungov metod, koji je iznio na vidjelo izazivanje *slobodnih asocijacija*. Jungova uputstva pacijentkinji bila su „da mi mirno ispriča sve što joj padne na pamet, bez obzira o čemu se radi“. Ono što je upečatljivo kod toga je da je Jung već uzimao istoriju simptoma pripremajući se za provođenje eksperimenta riječ – asocijacija na pacijentu. Drugim riječima, zahtjev za *slobodne asocijacije* nije bio dio strukturalnog intervjua o simptomima. Naprotiv, situacija je bila namjerno nestrukturirana, pa je pacijent određivao raspored. Jungova upotreba ovog nestrukturiranog formata označava da ga je neko po prvi put pokušao van Beča. Vjerovatno je Jung saznao za njega od Blojlera, koji je direktno to čuo od Frojda.

U septembru 1905. godine, Jung je objavio novi rad o eksperimentu riječ – asocijacija, *Eksperimentalna posmatranja mogućnosti sjećanja*. Tu je shvatio još jedan aspekt odgovora subjekta, njegovu mogućnost da se sjeti prethodnih odgovora u praćenju pravca i pokazao da je to takođe redovno povezano sa postojanjem kompleksa. To znači, kada se dodirne kompleks stimulisanom riječju obično se dešava da subjekti, on ili ona, zaborave odgovor koji su dali. U suštini, Jung je eksperimentalno pokazao realnost potiskivanja kao psihološki fenomen, a u svom radu obazrivo povezao svoja otkrića sa Frojdom, pa je pomenuo i Riklinov doprinos istom predmetu. Takođe, u septembru, Jung je napisao ali nije poslao to pismo u kojem je Sabinu preporučio Frojdu.

U oktobru 1905. godine, Jung je počeo da drži predavanja na Univerzitetu u Cirihi. U svom inaguralnom obraćanju izabrao je da opiše tipični kompleks žena:

„Ženski kompleks je u suštini obično erotske prirode (a, ja koristim riječ ‘erotsko’ u plemenitom književnom smislu, a ne u medicinskom). Tiče se ljubavi čak i kod očigledno intelektualne žene, a često je posebno intenzivan kod nje, iako se spoljnjem svijetu otkriva samo na negativan način.“

Jungova univerzitetska demonstracija uglavnom je uključivala eksperiment riječ – asocijacija i hipnozu, iako se nastavio zanimati za psihoanalizu. Međutim, u novembru, krenuo je u novom pravcu sa radom *O psihičkoj dijagnozi činjenica*, u kojem je nastojao da utvrdi prioritet za otkrivanje inkriminiranih mogućnosti *osjećajno obojenih kompleksa*. To se pitanje pojavilo jer su dva njemačka autora, Maks Verthajmer i Julius Klajn, mislili da je eksperiment asocijacije dio ispitivanja kriminalaca objavljujući u Hans Grosovom kriminalističkom časopisu,. Jung se tada pridružio tom vrlo kratkom članku sa jednim mnogo širim, *Psihološka dijagnoza podataka*, gdje je opisao korišćenje testa riječ – asocijacija za hvatanje domaćeg lopova. U tom procesu zastao je da odbrani svoj metod, a i Frojdov:

„Ponavljam ono što kažem svuda: Istina ovog eksperimenta nije očigledna, mora se testirati; samo neko ko ga je ponovo koristio može o njemu suditi. Savremena nauka više ne treba prepoznavati sudove *ex cathedra*. Svako ismijava i kritikuje Frojdovu psihoanalizu, jer ne koriste niti čak razumiju metod, a on je ipak među najvećim dostignućima savremene nauke.“

Jung je ovdje imao na umu jednako nove forme introspekcije koje je Frojd opisao u psihološkim djelima kao i nestrukturirani intervju format sa kojim je eksperimentisao na ambulantnoj klinici. Međutim, ironija je bila u tome što se Jungovo zvonko odobravanje *metode*, najblištavije koje se do tada pojavilo u

njemačkoj psihološkoj literaturi, pojavilo upravo onda kada je Frojdov postupak počinjao biti kontroverzan, kao nikad do tada. Jer, u međuvremenu pojavio se u štampi Frojdov *Dora* slučaj.

Slučaj dragulj

Ako *Tri eseja* predstavljaju ogromno obećanje, onda je *Dora* slučaj, naslovljen *Fragment analize o slučaju histerije*, bio namijenjen otplaćivanju duga. Umjesto toga izazvao je ljutnju. Dio problema bio je stil. *Tri eseja* su pisana suvim, civilizovanim tonom, gotovo pomalo previše apstraktnim. S druge strane, slučaj *Dora* napisan je četiri godine ranije i tek je nedavno revidiran. Njegov stil je stil ranijeg razdoblja – lajav, bezočan, gotovo željan da šokira. (Frojd je pisao Flisu dok ga je sastavljao: „To je najsajjnija stvar koju sam do sada napisao i koju će ljudi više nego što je uobičajeno poštovati“). Još gore, sadržaj je postao jeziv zbog užasnog stanja Dorine porodice. Otac joj je bio sifilističar. Njena majka, nesumnjivo zaražena, bavila se čišćenjem i prečišćavanjem kuće. Tu je bila i sluškinja sa prividnim interesovanjem za dijete, a to joj je bilo pokriće za stvarno interesovanje za Dorinog oca. Postojala je i porodica iz susjedstva *K-ovi*, koji su se sprijateljili sa djevojčicom. Dorin otac počeo je aferu sa gospođom K. Gospodin K predložio je četrnaestogodišnjoj Dori da ona bude cijena za njegovo neometanje afere svoje supruge. Dora je odbila, postala simptomatična i poslije nekoliko godina neuspjelog liječenja od strane nervnih specijalista, otac je doveo starom poznaniku Frojdu, kako bi se oporavila.

To nije srećna priča na engleskom jeziku sa kraja stoljeća. Na njemačkom jeziku početkom stoljeća bila je još gora. Korišćena je za sve tipične porodične tenzije tog vremena: strah od zaraze, uvjerenje da svi zločini roditelja kažnjavaju djecu, klaustrofobično pridržavanje patrijarhalnih pravila, moć histerije

da poremeti domaćinstvo koje je već oslabljeno uzajamnm krivicom i neprijateljstvo između generacija, korišćenje porodične posluge radi gospodarevog zadovoljstva, emotivno napuštanje djece povezano sa opsesivnom brigom o zdravlju. Ukratko, Frojd je izabrao neobičnu prepotentnu domaću horor priču za svoju prvu proširenu istoriju slučaja deset godina od objavljivanja *Studija o histeriji*.

U tom kontekstu, ono što se željelo vidjeti terapijska je bajka: ljubazni doktor liječi djevojčicu, a ona pronalazi mladića da je spasi. Na samom kraju Frojd je predložio, pogrešno kao što se ispostavilo, da Dora nakon što ga napušta pronađe odgovarajućeg mladog viteza. Ali, ne postoji ljubazni doktor u ovoj priči. Prema njegovom vlastitom izvještaju Frojd je otišao u njene snove sa inkvizitorskom odlučnošću da otkrije njene seksualne tajne, dok ga je Dora izbjegavala sa svim trikovima i drskošću kojom je odlučni mladi invalid mogao vladati. Naposljetku, ona je prekinula sa njim. Prema Frojdovom mišljenju, to je bio njen konačni akt osvete dok se on približavao lijeku. Frojdova prezentacija liječenja nastavila je da podiže obrve do naših dana, a Dori ne nedostaje savremenih branilaca koji žele da iskoriste Frojdovu kliničku rezervisanost, pokazujući za nju sve veći stepen simpatije.

Međutim, kao što je primijetila Hana Deker, Frojd je Dori donio neku korist, daleko veću korist od bilo kojeg drugog specijaliste koji je do tada liječio. Dobila je priliku da razgovara o nekim veoma važnim pitanjima i da otkrije neke užasno zabrinjavajuće tajne.

Usput je bilo i nekih čuda. Iz jedne rečenice iz sna Frojd je izveo činjenicu da je mokrila u krevetu. Tada je s pravom pretpostavio da je to bilo sekundarno za masturbaciju. Nadalje je pretpostavio da ta tajna objašnjava njenu antipatiju iz djetinjstva za ljekare koji bi je mogli otkriti, pa čak i njeno ponašanje sa njim – još uvijek se igrala skrivanja tajni. Iz lanca

zaključivanja koji je uključivao njene snove i njegove teorije ispravno je došao do razumijevanja *slučaja dragulj*, simbola sna, koji ostaje za različite strahove i želje koji se odnose na njene genitalije.

Knjiga će za ljekare sa klinike Burghelcli imati vrijednost zbog njenih uvida u Frojduvu tehniku. Zapravo, Frojd je izričito i ponovo izjavio da ne može zastati kako bi dao sva upotrljiva tehnička pravila. Njegov je dodatak ponovio tačku: „U tom sam radu potpuno izostavio tehniku, temu koja zahtijeva sasvim posebno izlaganje.“ To znači da je Frojd najavio još jedno obećanje po pitanju svoje metode. Ali, u stvari, knjiga sadrži veliki broj informacija, mnoge od njih nikad ranije nijesu bile u štampi.

Kao prvo, Frojd je tu prvi put javno objavio „da dozvoljava pacijentu da sam izabere predmet dnevnog reda, a na taj način počinjem sa onim što mu u tom trenutku na površinu prikaže njegovo nesvjesno.“ To je pravi metod slobodnih asocijacija: pacijent postavlja dnevni red. To znači da analitičar nije aktivan. Tokom opisa slučaja, Frojd stalno pruža široku interpretativnu licencu, posebno s obzirom na simbolizam sna: „... Došao sam do zaključka da ideja koja joj se vjerovatno pojavila... dozvoljava nam da zamijenimo *stražarsku kuću* za *stanicu*... Ne mogu izbjeći ptrepostvku... činjenicu koju nijesam zanemario da upotrijebim protiv nje.“ Niti ga je Dora smjela ispraviti:

„Ako se to ‘Ne’ zanemari, umjesto da se smatra izrazom nepristrasnog suda (za koji je pacijent zaista nesusoban) i ako se rad nastavi, uskoro se počne pojavljivati pravi dokaz da u takvom slučaju ‘Ne’ znači željeno ‘Da’.“

Frojd je ovdje opisao *duh protivurječnosti* koji je zabilježio Dibua. Dibuaov način rukovanja njim bio je da kaže pacijentu: „Vi ste od onih osoba koje kažu ‘Ne’, a misle ‘Da’“, pa zatim dodaje zaslađivanjem pilule: „To je mnogo bolje od obrnute greške.“ Ali, Frojd je otišao čak dalje, ponekad insistirajući da

dati simbol sna predstavlja svoju suprotnost i odbija da se stavi po strani. I ne samo da joj ne prihvata odgovor, on joj ne bi dozvolio da odbije Herr K:

„Znači, vidiš da tvoja ljubav prema Herr K nije otišla sa scene, već je (kako ja tvrdim) ustrajala do danas – mada je istina da si je nesvjesna. I, Dora je više nije osporavala.“

Godinama ranije, Adolf Štimpler, Mobiosov kolega i saradnik žalio se na agresivnost u ispitivanju pacijentovih privatnih stvari u *Studijama o histeriji* i odao svoju temeljnu zabrinutost zbog upotrebe riječi *penetracija* u tri uzastopne rečenice. Sada se čini da je *penetracija* praktično postala tehničko pravilo.

Međutim, najvažnije otkriće sa tehničkog stajališta nije agresivnost istraživanja, pa čak ni oruđe pravih slobodnih asocijacija, već razjašnjenje *prijenosa* koje je zauzelo čitav *Dodatak* slučaju. Poznato je da histerična žena često stvara kvazi-erotsku privrženost svom ljekaru. Takođe je poznato, iako se ponekad osporava, da hipnoza potiče erotsku fiksaciju. Ni jedna od tih činjenica ne sprečava ljude iz medicine da se uključe u ambulantno liječenje histerije, premda su se zavjetovali kako bi u pisanju o tome usvojili visoki moralni ton, kao i da je lično poštenje ljekara jedina garancija protiv neželjenog razvoja. Stvar su zakomplikovala dva dodatna fenomena, oba dobro poznata. Prvi je da se određeni pacijenti silno i žestoko bore protiv hipnoze; tehnički termin za to je u to vrijeme bio *otpor*. Drugi komplikujući faktor je da tipični histerični napad, sama stvar koju hipnoza iznosi, često uključuje erotsku scenu na kojoj pacijent može da igra različite uloge. Dženet je u jednom poznatom slučaju preuzeo jednu od uloga, u jednoj takvoj predstavi, kako bi uspostavio bliži kontakt sa pacijentkinjom.

Ono što je Frojd uradio u svom *Dodatku* bilo je što je prepoznao te činjenice. Tvrdi da pacijent treba ponovo da doživi staru erotsku situaciju u odnosu na svog ljekara. Tamo gdje su ta stara iskustva pozitivna, manifestovaće se poštovanje i

sugestivnost. Tamo gdje su ta stara iskustva uglavnom negativna, ili čak konfliktna, manifestovaće se negativnost i otpor. Dakle, kako bi uspješno vladao slučajem ljekar mora biti svjestan tih ukrštanja koja dolaze iz prošlosti; u isto vrijeme te manifestacije *prijenosa* potencijalno pružaju neke informacije o zaboravljenim događajima. Ukratko, odigrava se erotska drama koja otprilike ima isti odnos sa pacijentovim prethodnim ljubavnim životom, kao scena koju histerik može da odigra usred delirijuma, a koju ima od prethodne traume. Na primjer, u Dorinom slučaju, nije samo Frojd bio uhvaćen u smislu njenog prethodnog iskustva sa Herr K, već ga je vidio kao osvetu prema Frau K, čije je emocionalno napuštanje Dore bilo spojeno sa njenim okrivljivanjem u vezi dječje seksualne znatiželje. Frojdovo gledište je da se pored raspravljalog ovi prethodni odnosi takođe potajno reprodukuju, ponekad sa promjenom uloga tokom liječenja.

To je bio podvig. Štoviše, to je bio izuzetno pravovremeni podvig. Do 1905. godine, pokret u psihoterapiji širom Evrope bio je daleko od direktne hipnoze, išao je prema korišćenju sugestije (ili *uvjeravanja*) u budnom stanju. U isto vrijeme, iz razloga koji nijesu nikad u potpunosti shvaćeni, potpuni histerični napad, sa svojim traumatičnim ponavljanjem, brzo je nestao kao tipični simptom. Odsustvo obje stvari, hipnoze i napada, lišilo je psihijatriju mnogih njenih drama i velikim dijelom potrebnih informacija. Međutim, sa doktrinom *prijenosa* u ruci postalo je moguće vidjeti da staro erotsko ponavljanje nije nestalo, i doista, i dalje je dostupno pronicljivom ljekaru.

Dora slučaj bio je velika linija razdvajanja. Za one koji su mogli shvatiti ideju *prijenosa* otvorile su se nove vizure. Za sve ostale metoda se činila pornografskom. Kao što je Deker primjetio: „Objavljivanje *Dora analize* izazvalo je više neprijateljstava prema Frojdovoj metodi od bilo kojeg spisa do

tada. Doista, čini se da je Frojd shvatio da je pogriješio. Prošlo je gotovo petnaest godina prije nego što je ponovo postavio ženu za predmet detaljnog izvještaja o slučaju.

Jungov stav u to vrijeme može se procijeniti iz njegovih spisa tokom prve polovine 1906. godine – ponašao se kao da *Dora* slučaj jednostavno ne postoji. I premda je dobro shvatio ideju i počeo da je koristi u svojim tretmanima pažljivo je izbjegavao izraz *prijenos*. Što se tiče sasvim manje nepoželjnih *Tri eseja o teoriji seksualnosti* Jung je izabrao da im u to vrijeme pruži široku podršku.

Ali, Jung je bio prisiljen da primijeti jednu stvar. Jer, u to vrijeme Sabina je oslobodila svoje potisnuto znanje o seksualnosti i zbog toga patila do nezapamćenih razmjera. Doista, s obzirom da je Katarina H uradila istu stvar, čini se da se među Ruskinjama u Cirihi dogodila mala epidemija oslobađanja potisnutog. Sam taj fenomen, tendenciju histeričnih žena da potiskuju svoje znanje o seksualnom procesu Frojd je opisao u *Tri eseja* i *Dora* slučaju.

Izbija afera Vajninger

Kada se 1905. godina bližila kraju u Berlinu su izašle dvije knjige. Prva je bila Vilhelm Flisov dugo odlagani *Ritam života*. Između ostalog, sadrži podatke koje je njegov stari prijatelj Frojd iznio u prilog teoriji o ciklusima od dvadeset osam i dvadeset tri dana. Druga je bila Flisovog prijatelja Riharda Feninga, bibliotekara koji je već objavio rad o sporovima prava prvenstva. Pod naslovom *Vilhelm Flis i njegova naknadna otkrića: O. Vajninger i H. Svoboda*, Feningova knjiga opisuje kako su Flisove ideje pokradene uz prećutni pristanak Sigmunda Frojda. Plagirizam je sada izašao na vidjelo.

Frojdov odgovor bio je u osnovi da čeka, iako je lokalno preduzimao korake da zainteresuje poznatog bečkog novinara

Karla Krausa da napiše članak u kojem bi denuncirao *brutalnog* Flisa. Kraus je odbio. Naravno, Vajninger je bio mrtav. Ali, Herman Svoboda, treći u aferi, bio je živ i počeo je da priprema tužbu protiv Feninga. Nažalost, to je značilo da će afera ostati pred očima javnosti još jednu godinu.

Afera Vajninger privukla je vrlo malo pažnje u sekundarnoj literaturi o Frojdu. Dio problema je u tome što savremeni čitalac osporavanu teoriju teško može ozbiljno razumijeti. Svakako, naše savremeno vrednovanje teorije može biti drugačije ako bismo posjedovali njenu sofisticiranu verziju izloženu u Frojdovoj ubjedljivoj prozi. Upravo, to nam izlaganje nedostaje, nasuprot onoga što je namjeravao da uradi Frojd nikad nije objavio svoje ideje o predmetu. Očigledno je sramota skandala srušila njegove planove.

Frojd je bio sistematski mislilac najvišeg ranga, ali klinička teorija koju je unaprijedio u svojim djelima iz 1905. godine imala je jednu logičku rupu u sebi. U oba rada, *Dora* slučaju i *Tri eseja* tvrdio je da u slučajevima mentalne bolesti „simptomi konstituišu seksualnu aktivnost pacijenta“. Međutim, kao logičnu stvar, Frojd je tvrdio da su seksualne želje prosto odgovorne za potiskivanje, jer u Frojdovom sistemu samo se potisnute želje mogu transformisati u simptome. Ali, ni u slučaju *Dora*, niti u *Tri eseja* Frojd nije iznio uvjerljiv razlog zašto bi to trebalo da bude slučaj, jer zašto bi potiskivanje bilo selektivno usmjereno na seksualne želje, za razliku od svih ostalih. Ne samo da Frojd nije upotrijebio biseksualno objašnjenje – arhitektura oba rada vapi za njim – već nije koristio neko drugo sistematsko obrazloženje. A, bez takvog obrazloženja ne postoji način da se insistira na *a priori* jedinstvenoj seksualnoj etiologiji za mentalne poremećaje. Tvrdnja se mora zasnivati isključivo na empirijskim pronalascima, i to nije mali nedostatak teorije koja prihvata kao dokaz samo ranije nesvjesne želje koje su se vratile upotrebom metode koja nije u potpunosti objašnjena.

Frojdov poduhvat još uvijek je bio održiv ali je visio na najslabijim deduktivnim nitima; optužba o sugestiji lebdjela je nad njim kao zli blizanac.

To je bila teorijska osnova na kojoj se zasnivala Ciriš – Beč saradnja. Kao psihički fenomen stvarnost potisnutih erotskih kompleksa eksperimentalno je pokazana. Ono što je ostalo bilo je da se protumači teorijski značaj.

preveo i priredio **Ilija Kapičić**